

Nr 327.

Av herr **Berg** i Staby, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 92, angående anslag till en odlingsorganisation.*

Den uppmärksamhet, som livsmedelsproduktionen och livsmedelsfördelningen under närvarande tid ådragit sig, är alldeles naturlig. Att de åtgärder, som från det allmännas sida måste företagas i syfte att öka den förra och ordna den senare, bedömas på olika sätt, allt efter den syn man anlägger på dem, torde emellertid ock vara naturligt. Från producenternas sida har mot desamma rests en opposition, som nog måste erkännas delvis hava tagit sig olämpliga former och som därför ock till sin egentliga innebörd kanske ej blivit fullt förstådd. I allmänhet torde lantmännen nu villigt erkänna, att statsåtgärder i och för fördelningen av de knappa livsmedelsförråden varit och äro alldeles nödvändiga. Kritiken vänder sig nu mot enskilda åtgärder och detaljer, eller ock är den orsakad av omtanke om själva jordbruksnäringen som sådan, av en känsla för att denna ej får ställas efter andra näringar och ogynnsammare än de. I den mån en kritik är förestavad av denna senare omständighet, torde densamma vara både befogad och önskvärd. Lantmännens uppfattningar och känslor böra väl få göra sig gällande vid dryftandet av frågor, som beröra jordbruksproduktionens ordnande.

Efter att hava förutskickat dessa anmärkningar, ber jag att nu få framhålla några tankar, som trängt sig på mig vid genomläsandet av Kungl. Maj:ts nädiga propositioner nr 92 och 93.

De förslag, som innefattas i dessa propositioner, grunda sig som bekant på den s. k. produktionskommitténs utlåtande. Mig föreföll det att vara en välbetänkt åtgärd att tillsätta nämnda kommitté.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 4 saml. 139 häft. (Nr 327—328.) 1

Under nödtid måste alla möjliga vägar för beredande av hjälp nog prövas. Med en viss spänning motsåg jag därför ock resultatet av kommitténs arbete. När nu en del av detta möter mig i form av ifrågavarande propositioner, måste jag emellertid uttala, att jag ej finner mig tilltalad av denna del. Orsaken härtill skulle med få ord kunna sägas ligga däruti, att de förslag, som av kommittén framläggas, enligt min uppfattning ej under för handen varande förhållanden av jordbrukarna i stort sett kunna mottagas med förståelse. Första villkoret för att något väsentligt skulle kunna vinnas för uppnående av det stora målet, livsmedelsproduktionens höjande, måste väl dock vara det, att de, som arbeta i denna produktions tjänst eller jordbrukarna med förståelse, för att ej säga med hänförelse, vilja beträda de vägar, som sägas leda till målet. I det följande skall jag söka påvisa några av de omständigheter, som synas mig medföra, att lantmännen ej på sådant sätt kunna uppfatta kommitténs förslag.

Kommittén har varit av den uppfattningen, att nyodling i stor skala skulle vara det i första hand eftersträvansvärda för att nå en ökad produktion. Därefter har kommittén framhållit betydelsen av betes- och ängsmarkers förbättring. För att ordna och stödja arbetet för såväl den förra som den senare verksamheten har kommittén så funnit nödigt, att en vidlyftig organisation infördes. Genom denna organisation skulle ock annan verksamhet av upplysande och kontrollerande art, som ansetts önskvärd, kunna bedrivas.

Jag vill erkänna, att förbättring av betes- och ängsmarker är ett mål, som just nu är synnerligen eftersträvansvärt. Mycket skulle med relativt enkla medel kunna vinnas därmed. Ingalunda torde emellertid för att få till stånd arbete med sådan förbättring krävas en organisation av den omfattning, som föreslagits. Denna sammanhänger naturligen först och främst med tanken på nyodlingarna, och om dessas stora betydelse under närvarande tid har jag ej samma uppfattning som kommittén, detta beroende på flera omständigheter. Först vill jag framhålla, att det förefaller mig, som om det, när de arbetskrafter, som kunna påräknas i jordbrukets tjänst, äro så fåtaliga, vore av största betydelse att koncentrera arbetet så mycket som möjligt på det, som är viktigast, eller den gamla åkerjordens skötsel. En sådan koncentration skulle givetvis motverkas genom ett forcerat odlingsarbete.

Nyodling var vidare redan före kristiden i allmänhet ett arbete, som ej direkt lönade sig; de lättast odlade markerna voro i södra

delen av landet åtminstone redan tagna under plog, och andra odlingsmarkers bearbetande lönade sig ej i annan omfattning, än det kunde ske å de från det ordinarie jordbruksarbetet nödiga mellantider, som ibland kunna uppkomma. När förhållandet var sådant redan före krisåren, torde väl de nuvarande förhållandena vara ännu mera omöjliga för utförande av odlingar, som skola tänkas giva ränta på nedlagda kostnader. Nu kan man ju säga, att kommittén just utgått från, att odlingsarbete under nuvarande förhållanden ej lönar sig och därför framlagt sitt förslag om, att staten skall lämna bidrag till sådant arbetes utförande. Det förefaller mig dock, som om kommittén ej rätt avvägt storleken av det understöd, som behöves, eller kanske rättare sagt ej ansett sig våga förorda statsbidrag till de belopp, som egentligen skulle krävas. Kommittén yttrar sig på ett ställe sålunda: »För att odlingsföretag skola komma till stånd i önskvärd omfattning, är det nödvändigt, att staten träder emellan för stödjande och uppmuntrande av det enskilda initiativet.» I anslutning till denna tankegång finner kommittén ett utvidgat premieringsförfarande vara det lämpligaste sättet att åstadkomma nyodlingar. Premiering synes mig innebära ett erkännande av ett för det allmänna betydelsefullt arbete, som en enskild person utfört eller vill utföra. Den blir i förra fallet direkt en belöning, i senare fallet även ett bidrag till ett visst arbetes utförande, i båda fallen huvudsakligen en uppmuntran. Kan nu ett sådant system tillämpas för att få odlingsarbete till stånd? Jag skulle på en sådan fråga vilja svara ett obetingat ja, för såvitt det gäller odling i liten skala och under normala förhållanden, men lika obetingat svarar jag nej på frågan, när det gäller att under förhållanden, som för sådant arbetes bedrivande äro så ogynnsamma som möjligt, få till stånd odlingsarbete i stor skala. Under sådana förhållanden kräves mera än uppmuntran. Om det för staten är ett viktigt intresse, att nyodlingar utföras inom landet just nu, torde staten få lov att lämna så stora bidrag till detta arbetes utförande, att den odlade jorden för den enskilde ej står i högre pris än det, som densamma kan ränta under normala förhållanden. Kan staten ej lämna så stora bidrag, inleder staten endast den enskilde i ekonomiska svårigheter. De bidrag, som föreslås i den kungl. propositionen, anser jag ur nämnda synpunkt för låga. Exakta beräkningar kunna ju ej göras annat än i det särskilda fallet, men fattar man begreppet odling så, att det bör innebära ett försättande av mark i sådant skick, att den kan intensivt brukas som åker, d. v. s. den skall vara fullständigt dikad, fri från rötter

och sten samt uppbruten och dessutom försedd med vägar och nödiga åbyggnader, så torde man kunna våga det påståendet, att jord, som under nuvarande förhållanden odlas, i de flesta fall ställer sig så dyr, att odlaren, även om han får det föreslagna statsbidraget, ej kan beräkna att under normala förhållanden få ränta på sina i odlingen nedlagda penningar. Har jag rätt i detta påstående, synes det föreliggande förslaget om odlingsbidrag kasta över på den enskilde risker, som staten borde betala. Jag kan ej underlåta att påpeka den olikhet i förfaringssätt, som förefinnes mellan förslaget ifråga och det förslag, som framlägges i Kungl. Maj:ts proposition nr 91, där det gäller att stödja ett företag för koppartillverkning. I detta fallet skulle staten binda sig för åtgärder, som komme att medföra, att hela anläggningen skulle betala sig under första driftsåret, detta för att driften sedermera skulle kunna uppehållas även under normala förhållanden.

Om det kommer att ställa sig så, att den enskilde alldeles fritt inlåte sig på odlingsföretag med det bidrag, staten vill lämna, vore förhållandet i viss mån annorlunda; det vore då den enskildes företag, men nu tillkommer enligt förslagen en organisation, som skall hava till huvudsaklig uppgift att åstadkomma odlingsföretag genom att utbjuda statens hjälp. Står man tveksam redan inför frågan om lämpligheten av odlingars företagande i allmänhet under nuvarande förhållanden, torde man med hänsyn till den i samband med förslaget om odlingsbidrag framlagda tanken på särskild odlingsorganisation få lov att ställa sig avvisande till det hela. Organisationen bleve först och främst mycket dyrbar, och då det är ovisst, om den kunde åstadkomma så väsentligt mycket mera nyodlingar än som skulle kunna utföras den förutan, synes den blott föranleda onödiga kostnader. Därtill kommer, att de odlingsföretag, som möjligen komme att utföras till följd av organisationens agitation, med skäl kunna förmodas komma att ställa sig ekonomiskt ofördelaktigare för odlaren. Organisationen skulle ur denna synpunkt rent av kunna verka till skada för jordbruket.

Då jag sålunda ej kan förstå, att den mycket stora organisationsapparaten skulle vara behöflig för att få till stånd det odlingsarbete, som över huvud taget under nuvarande förhållanden är tänkbart att få till stånd, synes mig organisationen ännu mindre vara behöflig för de uppgifter den i övrigt skulle få sig förelagda. För bedrivande av rådgivande och upplysande verksamhet finnas kompetenta personer,

anställda inom alla hushållningssällskaps områden. Det torde väl kunna med skäl sättas i fråga, om de föreslagna nämndernas medlemmar skulle vara i stånd att bedriva sådan verksamhet till något verkligt gagn. För den övervakande verksamhet, som nämnderna dessutom skulle utöva, torde de knappast heller i många fall vara skickade, och troligen skulle denna deras verksamhet lätt kunna åstadkomma mera skada än gagn för produktionen. Skulle det verkligen kunna bidra till jordbruksarbetets bättre bedrivande, att den ene jordbrukaren sättes till uppsyningsman över den andre och att hela driften ställes under uppsikt av nämnder och råd? Innebär ej ett sådant tillvägagångssätt en inkompetensförklaring för alla jordbrukare samt ett deras försättande under förmyndare, vilket måste medföra en hög grad av missstämning bland alla lantmän? Hava verkningarna av de åtgärder, som redan vidtagits i riktning av intrång på den enskildes frihet, verkligen varit sådana, att de mana till fortsättande på den vägen i större utsträckning. än det visar sig vara alldeles nödvändigt? Jag kan för min del ej finna det. Det vill i stället förefalla, som om en återgång till mera normala förhållanden vore i högsta grad önskvärd. Under sådana omständigheter synes mig införandet av en ny vidlyftig organisation, som visserligen kallas för kristidsorganisation, men som av vissa uttalanden att döma kan misstänkas få lång varaktighet, vara en åtgärd, som man bör söka undvika. Benägenheten bland duktiga, erfarna jordbrukare att sälja sina jordbruk under de gynnsamma konjunkturen, som därför råda, är redan stor. Därtill bidrager i väsentlig mån de gällande restriktionerna och dessas betungande inverkan på jordbrukets skötsel.

Jordbrukaren är i sitt arbete utsatt för svårigheter och risker av mångahanda slag, men han bindes ändå vid sin näring såväl av kärlek till densamma, till gård och grund med vad som är därpå, som även — och det icke minst — av den frihet, under vilken han får utöva sin verksamhet. Genom ett ökat kringskärande av denna frihet riskeras, att jordbrukaren mister hänförelsen för sitt arbete, ja rent av lämnar detta ifrån sig i händer, som givetvis ej genast och kanske aldrig kunna driva det med samma energi och lokalkänedom. Därmed minskas genast arbetsresultatet. Då de föreliggande förslagen synas mig medföra ett sådant kringskärande, kan jag ej giva dem min röst. Jag tror mig emellertid veta, att produktionskommittén även föreslagit andra åtgärders vidtagande i och för produktionens ökning; jag avser närmast fastställande av minimipris å spannmål. Mig före-

faller det, som om noga avpassade pris å jordbrukets produkter, pris som medförde, att produktionen lönade sig väl, skulle vara den åtgärd, som säkrast leder till ett ökande av produktionen och som således i första hand bör vidtagas.

Med anledning av vad jag ovan anfört, får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen behagade avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 92.

Stockholm den 6 mars 1918.

O. Alfr. Berg.
Staby.